

Костянтин Анатолійович Радченко,
начальник кафедри загальновійськових дисциплін
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

УДК [356.35:378.6] (477)

СПРЯМОВАНІСТЬ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ НА НАБУТТЯ ДОСВІДУ ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ЮРИСТІВ

Порушена у статті проблема пов'язана із визначенням педагогічних умов, створення яких в освітньому процесі вищого навчального закладу сприятиме формуванню професійної компетентності військових юристів. У статті розглянуто особливості побудови освітнього процесу підготовки військових юристів на засадах компетентнісного підходу. Визначено форми і види організації освітнього процесу (лекції та практичні заняття, тактичні заняття, групові вправи), використання яких забезпечує спрямованість освітнього процесу на набуття майбутніми військовими юристами досвіду практичної діяльності. Показано можливості набуття студентами досвіду практичної діяльності під час військово-юридичного стажування.

Ключові слова: освітній процес, професійна компетентність, досвід практичної діяльності, військові юристи.

В статье рассматривается проблема выявления педагогических условий создания которых в образовательном процессе высшего учебного заведения содействует формированию профессиональной компетентности военных юристов. В статье рассматриваются особенности построения процесса подготовки на засадах компетентностного подхода. Определены формы и виды организации учебного процесса (лекции и практические занятия, групповые упражнения), использование которых обеспечит направленность образовательного процесса на приобретение будущими военными юристами опыта практической деятельности. Показана возможность приобретения студентами опыта практической деятельности во время военно-юридической стажировки.

Ключевые слова: Образовательный процесс, профессиональная компетентность, опыт практической деятельности, военные юристы.

In this article, the problem is related to the definition of pedagogical conditions, which in the educational process of a higher educational establishment will contribute to the formation of professional competence of military lawyers. The article deals with the peculiarities of constructing an educational process for the training of military lawyers on the basis of a competent approach.

The forms and types of organization of the educational process (lectures and practical classes, tactical exercises, group exercises) are determined, the use of which ensures the orientation of the educational process to acquire the experience of practical activity by future military lawyers. The possibilities of acquiring students practical experience during military-legal internship are shown.

Key words: educational process, professional competence, practical experience, military lawyers.

Згідно нової освітньої парадигми майбутній юрист, у тому числі і військовий, під час отримання освіти у закладі вищої освіти (ЗВО) повинен оволодіти фундаментальними знаннями, професійними вміннями та навичками діяльності свого профілю, досвідом творчої і дослідної діяльності рішення професійних проблем, тобто, він повинен бути професійно компетентним.

Для розробки педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх військових юристів було проаналізовано праці провідних вітчизняних та зарубіжних учених, які розглядають питання вдосконалення професійної підготовки фахівців різних професій і формування у них професійної компетентності (В. Байденко, С. Батишев, Н. Бібік, В. Бондарь, С. Глазачев, Н. Кічук, Л. Коваль, В. Лукашевич,

В. Маріщук, Н. Матюхіна, І. Мельничук, О. Овчарук, О. Савченко, В. Сериков, Т. Сорочан, Ю. Татур, А. Хуторський, В. Шадріков, С. Шишов, Г. Юхновець та інші).

Запровадження компетентнісного підходу в освітню практику зумовило *проблему*, що пов'язана з необхідністю створення у ЗВО певних педагогічних умов для формування професійної компетентності майбутніх військових юристів на основі врахування у процесі підготовки виробничих функцій, умінь та навичок розв'язувати типові задачі діяльності.

Мета статті – розглянути особливості побудови освітнього процесу підготовки військових юристів на засадах компетентнісного підходу.

Поняття «компетентність» (лат. *competens* – відповідний, здібний) означає коло повноважень будь-якої

посадової особи чи органу; володіння знаннями, досвідом у певній галузі [4]. Одним із найбільш поширених визначень цього терміну у вітчизняній психолого-педагогічній літературі є таке: «...якість, властивість або стан фахівця, що забезпечує разом або окремо його фізичну, психічну і духовну відповідність вимогам певної професії, спеціальності, спеціалізації, стандартам кваліфікації, займаній службовій посаді» [3].

Професійну компетентність майбутнього військового юриста розглядаємо як цілісне, складне особистісне утворення, інтегративну якість особистості, яка поєднує володіння майбутнім фахівцем системою знань, вмінь та навичок військово-юридичного спрямування, сформованість професійно важливих якостей особистості юриста, що забезпечить ефективне виконання професійних функцій з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави [1; 2].

Формування такого складного особистісного феномену можливе, на нашу думку, тільки шляхом цілеспрямованого створення необхідних для цього педагогічних умов. Однією з таких умов вважаємо *спрямованість освітнього процесу на набуття майбутніми військовими юристами досвіду практичної діяльності*.

Реалізація зазначеної педагогічної умови під час проведення занять з навчальних дисциплін військово-професійної підготовки: «Військова педагогіка та психологія», «Загальна тактика», «Військова топографія», «Бойова система виживання воїнів (у тому числі, військово-медична допомога)» та навчальних дисциплін професійно-спеціальної підготовки: «Правова робота у Збройних Силах України», «Практикум зі складання процесуальних документів у цивільних справах», «Практикум зі складання процесуальних документів у кримінальному провадженні».

Педагогічна умова реалізується шляхом формування і закріплення у студентів (курсантів) практичних умінь та навичок професійної діяльності під час проведення різних типів навчальних занять, що мають професійну спрямованість, а саме: практичні та групові заняття, групові вправи, тактичні (тактико-спеціальні, тактико-стройові) заняття та командно-штабні навчання. Розглянемо специфіку кожного типу занять у контексті формування професійної компетентності.

Нами запропонована і впроваджена схема проведення занять у процесі вивчення зазначених дисциплін, яка була спрямована на посилення міждисциплінарних зв'язків; практичну орієнтованість дисциплін циклу професійної підготовки; посилення зв'язку між теоретичним навчанням і практичною професійною діяльністю.

Схема містила алгоритм проведення лекційних та практичних занять, завдання для самостійної роботи, алгоритм відпрацювання теоретичних знань під час проходження студентами (курсантами) військового стажування.

Так, під час проведення проблемних лекцій з дисциплін професійного спрямування науково-педагогічний працівник формулює проблему; пропонує зміст існуючих методичних підходів, що наведено у чинних

підручниках або опубліковано у науково-методичних виданнях з обґрунтуванням позитивних та негативних рис кожного з них. Але, при цьому студенту надається можливість самостійно визначитися зі власною позицією; науково-педагогічний працівник заохочує студентів до власних оцінювальних суджень.

Наступним кроком, під час практичних занять, студенти складають порівняльну характеристику цих підходів і обґрунтовують більш ефективну з власної точки зору; ілюструють методику освітньої діяльності, розв'язуючи конкретні методичні завдання. За таких умов формується предметний контекст майбутньої професійної діяльності. Необхідно зазначити, що тут цілепокладання не обмежене завданнями засвоєння вже «готових» запропонованих знань і спробами їх застосування, а засвоєння знань набуває особистісного сенсу з перспективою їх використання у майбутній професійній діяльності. Для закріплення у студентів (курсантів) знань та позитивного досвіду доцільно здійснювати рольове програвання ситуацій майбутньої професійної діяльності, виконання тренінгових вправ. Практичні заняття мають містити практико-орієнтований характер: студенти (курсанти) не просто відтворюють знання, отримані під час лекцій, а висловлюють власну позицію, моделюють діяльність військового юриста в конкретній професійній ситуації; здійснюють розбір конкретних професійних ситуацій, оцінюють їх з різних позицій [1].

Групове заняття проводиться з навчальною групою з дисциплін військово-професійної та військово-спеціальної підготовки з використанням техніки та озброєння, у спеціалізованих класах, лабораторіях та інших приміщеннях, обладнаних тренажерами та засобами імітації, макетами, стендами, іншими наочними приладами, а також засобами статичної і динамічної проекції. На цьому занятті науково-педагогічний працівник поетапно подає новий матеріал з теоретичних питань, супроводжує його демонстрацією зразків озброєння та військової техніки, їх вузлів, блоків, діючих моделей, макетів з подальшим узагальненням матеріалу і контролем рівня його засвоєння.

У професійній підготовці військових юристів застосовуються групові вправи. Групова вправа – це вид освітніх занять, що використовується під час вивчення дисциплін практичної підготовки і проводиться методом тренування студентів (курсантів) у виконанні певних функціональних посадових обов'язків. Метою цього виду занять є набуття навичок з організації та планування операцій (бойових дій, бою), з управління військами (силами) та їх всебічного забезпечення. Для проведення групових вправ розробляються освітні оперативно-стратегічні, оперативно-тактичні та тактичні завдання. На весь освітній період розробляється система завдань, що охоплює ведення операцій (бойових дій, бою) на декількох рівнях, на різноманітній місцевості та за різних обставин.

Групові вправи проводяться після вивчення теоретичних положень за темами (змістовими модулями) освітніх дисциплін у класах, на навчальних командних пунктах і на місцевості з використанням топографічних карт на фоні конкретно створеної оперативних або тактичних обставин.

Декілька групових вправ, що проводяться послідовно і поєднані спільною темою, виконуються на фоні єдиної оперативно-стратегічних (оперативно-тактичних, тактичних) обставин шляхом відпрацювання комплексного освітнього завдання.

Комплексність освітнього завдання забезпечується тим, що на загальному оперативно-стратегічному (оперативно-тактичному, тактичному) фоні вивчаються питання декількох освітніх дисциплін відповідно до послідовності діяльності командувача (командира) та штабу під час підготовки, планування та ведення операції (бойових дій, бою).

Тактичні (тактико-спеціальні, тактико-стройові) заняття – це форма тактичної підготовки курсантів (студентів). Метою тактичних (тактико-спеціальних, тактико-стройових) занять є відпрацювання практичних питань організації бою (бойових дій), управління підрозділами в бою та їх всебічного забезпечення. Основний метод освіти – вправа (тренування) у виконанні прийомів та способів дій, освітньо-бойових нормативів.

Підготовка тактичного (тактико-спеціального, тактико-стройового) заняття містить: визначення вихідних даних, розроблення плану проведення заняття, підготовку місця (району) проведення заняття та матеріально-технічного забезпечення, підготовку керівника заняття, контроль за ходом підготовки, підготовку (інструктаж) студентів (курсантів) про хід виконання завдання.

Таким чином, використання в освітньому процесі зазначених типів освітніх занять, що мають практичну і професійну спрямованість, дозволить студентам (курсантам) набути досвід практичної діяльності, що сприятиме формуванню їх професійної компетентності, як військових юристів.

Запропонована схема проведення занять сприяє розвитку у майбутніх військових юристів здатностей:

- використовувати знання законодавчої бази правових, нормативних документів для організації і проведення бойової підготовки, аналізувати стан та намічати шляхи з її вдосконалення, застосовувати сучасні методи активного навчання та виховання у підлеглих високих бойових та морально-психологічних якостей, підтримувати статутний порядок та військову дисципліну у підрозділі.

- підтримувати постійну бойову готовність підрозділу, планувати і організувати бойову підготовку та особисто проводити заняття з особовим складом, працювати з тасмними документами, вести ротне господарство та облік матеріальних засобів в підрозділі.

- використовувати знання, вміння та навички для організації і здійснення правильної експлуатації, обслуговування, зберігання та підготовки стрілецької зброї, озброєння бойових машин взводу до бойового застосування.

- використовувати вимоги керівних документів щодо організації служби військ, застосовувати основні форми та методи діяльності командира підрозділу щодо організації служби військ в підрозділі, контролю за виконанням розпису дня та підтриманням внутрішнього порядку;

- поєднувати теоретичні знання з практичними навичками з виконання стройових прийомів;

- уміло застосовувати прийоми і стрільби зі стрілецької зброї;

- ефективно використовувати бойові можливості вогнепальної стрілецької зброї;

- виконувати нормативи з вогневої підготовки, передбачені для особового складу механізованих підрозділів;

- ефективно використовувати стрілецькі приціли у сучасному загальновійськовому бою та під час виконання бойових завдань;

- застосовувати знання внутрішньої та зовнішньої балістики під час ведення загальновійськового бою;

- регулювати процес фізичного вдосконалення та організації фізичної підготовки;

- поєднувати завдання професійно-прикладної фізичної та бойової підготовки з метою підтримання максимально високого рівня бойової готовності;

- пересуватись по різній місцевості та в різних умовах;

- користуватися індивідуальними засобами медичного захисту;

- надавати першу медичну допомогу тощо.

З метою забезпечення спрямованості освітнього процесу на набуття майбутніми військовими юристами досвіду практичної діяльності здійснювався педагогічний супровід практики (за військом спрямуванням) та військове стажування студентів для набуття та вдосконалення ними практичних навичок у виконанні посадових обов'язків юрисконсульта військової частини, військової установи та закладу, поглиблення та закріплення отриманих знань, умінь та навичок, ознайомлення з особливостями практичної діяльності юрисконсульта в мирний, особливий період та у воєнний час, виконання завдань зі всебічного забезпечення життєдіяльності військ та військових формувань, сформованих у відповідності до законів України.

Основними завданнями військового стажування є: поглиблення та закріплення теоретичних знань, отриманих у процесі отримання освіти; ознайомлення з практикою діяльності юрисконсульта військової частини; набуття необхідних умінь та практичних навичок у виконанні посадових обов'язків юрисконсульта військової частини; вивчення організації військової частини, склад та завдання підрозділів і служб; вивчення організації та ведення договірної, претензійної, рекламційної та позовної діяльності; набуття практичних навичок в організації та проведенні заходів з військового, морального, правового та культурного виховання військовослужбовців в частинах і підрозділах.

Безпосередньо у військовій частині стажуванням курсантів (студентів) керує юрисконсульт, який визначає і затверджує план діяльності стажера, забезпечує умови для виконання програми військового стажування, контролює його виконання. З метою «наближення» студентів (курсантів) до практичної діяльності військового юриста їх знайомлять зі штатною структурою військової частини, планами бойової та гуманітарної підготовки, планами діяльності юрисконсульта, розташуванням підрозділів і служб, об'єктами освітньо-матеріальної бази; залучають стажерів до участі у заходах, що проводяться

у службах військової частини, надають допомогу у їх практичній діяльності. Для стажерів розробляють комплекс практичних завдань, що необхідно виконати під час військового стажування. Для розв'язання практичних завдань студенту (курсанту) необхідно:

- вивчити нормативні акти з організації правової діяльності за місцем проведення стажування;
- ознайомитися з організацією планування діяльності юрисконсульта, брати участь у підготовці плану;
- під керівництвом юрисконсульта здійснювати юридичний контроль проектів наказів командира військової частини, інших актів військового управління;
- брати участь (вивчити практику) у підготовці, укладенні та контролю за виконанням господарських договорів (контрактів), дати правову оцінку їх проектам;
- проаналізувати стан рекламаційної, претензійної та позовної діяльності у військовій частині, скласти проекти рекламації, претензії, позовної заяви та підготувати пропозиції зі вдосконаленню господарсько-правової діяльності;
- брати участь в підготовці проектів актів військового управління, що розробляються у військовій частині;
- брати участь в діяльності з упорядкування та систематизації наказів і директив органів військового управління;
- за дорученням юрисконсульта військової частини провести 2–3 консультації, зробити висновки, довідки з правових питань, що виникають в діяльності військової частини;
- надати правову допомогу у підготовці матеріалів щодо розкрадань, розтрат, недоспадів та інших правопорушень для передачі слідчим і судовим органам, вивчити практику (механізм) відшкодування збитків, заподіяних військовій частині;
- вивчити, проаналізувати і узагальнити діяльність юрисконсульта військової частини зі забезпечення правильного застосування законодавства про проходження військової служби, про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їхніх сімей, норм трудового, житлового, пенсійного, іншого законодавства;
- вивчити практику дотримання законності з реалізації прав трудового колективу, скласти проекти колективного договору, трудового договору, трудового договору у формі контракту;
- брати участь у підготовці заходів щодо зміцнення військової та трудової дисципліни, забезпечення дотримання правил техніки безпеки та охорони праці;
- ознайомитися з практикою діяльності юрисконсульта зі забезпечення дотримання законодавства з охорони навколишнього природного середовища;
- за дорученням юрисконсульта військової частини спланувати проведення заходів за протестами та поданнями прокуратури, окремими ухвалами суду, рішеннями, постановами, ухвалами арбітражного суду, відповідними документами правоохоронних та контролюючих органів, підготувати проекти відповідей (повідомлень) до зазначених установ;
- у відповідності до чинного законодавства вивчити практику діяльності з розгляду заяв, скарг та

пропозицій військовослужбовців, членів їхніх сімей, працівників і службовців Збройних Сил України;

- проводити роботу, пов'язану з підвищенням рівня правових знань військовослужбовців, їх інформованості щодо чинного законодавства.

Завдання, що необхідно виконати під час проходження військово-юридичного стажування передбачають використання знань з освітніх дисциплін військово-професійної підготовки, а саме, «Військова топографія», «Загальна тактика», «Статути Збройних Сил України та їх практичне застосування», «Бойова система виживання воїнів (у тому числі, військово-медична допомога)», «Стройова підготовка», «Стрілецька зброя та вогнева підготовка», «Фізичне виховання та спеціальна фізична підготовка».

Узагальнюючи вище викладене вважаємо, що формування професійної компетентності майбутнього військового юриста, як складного особистісного феномену, вимагає створення певних педагогічних умов в освітньому процесі вищого закладу освіти. Реалізація запропонованої педагогічної умови в освітньому процесі підготовки військових юристів дозволяє впливати на ключові аспекти професійної компетентності фахівця: *практичну спрямованість* (оволодіння вміннями, навичками і досвідом виконання професійних дій) та *змістове наповнення* професійної підготовки шляхом забезпечення міждисциплінарних зв'язків. На цій підставі перспективним є врахування при побудові освітнього процесу можливостей для створення відповідних педагогічних умов.

Використані літературні джерела

1. *Радченко К. А.* Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх військових юристів // *Virtus: Scientific Journal* – November, issue 18, 2017. – p.115–119
2. *Федоренко О. І., Шевцов С. О.* Зміст професійної компетентності працівників експертної служби МВС України // *Військова освіта / Зб.наук.пр. Націон. ун-ту оборони імені Івана Черняхівського.* 2017. № 1 (35). С. 192–199.
3. *Ходань О. Л.* Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у ВНЗ [електронний ресурс]. Режим доступу: http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/433/1/КОМПЕТЕНТНІСНИЙ_ПІДХІД.pdf
4. *Энциклопедия профессионального образования* : [в 3-х т.] / под ред. С.Я. Батышева. М. : АПО, 1998. Т. 2. 568 с.

Bibliography

1. *Radchenko K. A.* Pedagogical conditions of formation of professional competence of future military lawyers // *Virtus: Scientific Journal* – November, issue 18, 2017. – p.115–119
2. *Fedorenko O. I., Shevtsov S. O.* Content of professional competence of experts of the MVS of Ukraine // *Military Education / Zb. nauk. pr. Natsion. un-tu obrony imeni Ivana Cherniakhovskoho.* 2017. № 1 (35). S. 192–199.
3. *Khodan O. L.* Competence-based approach to the training of specialists in VNZ [electronic resource]. *Rezhym dostupu: http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/433/1/COMPETENTNISNYI_PIDKHID.pdf*
4. *Entsyklopediya professyonalnoho obrazovanyia* : [v 3-kh t.] / pod red. S.Ya. Batysheva. M. : APO, 1998. T. 2. 568 s.